

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA KOSMONIMLARNING RAMZIY MA'NOLARI ASOSLARI

Xajiyeva Rayxon

Urganch RANCH texnologiya universiteti

Lingvistika (ingliz tili) 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20455479>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2026

Accepted: 21st May 2026

Published: 30th May 2026

KEYWORDS

kosmonim, ramziy ma'no, lingvokulturologiya, kognitiv tilshunoslik, metafora, semantika, ingliz tili, o'zbek tili, osmon jismlari, mifologiya.

ABSTRACT

Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi kosmonimlarning ramziy ma'nolari, ularning lingvokulturologik hamda kognitiv xususiyatlari tahlil qilinadi. Kosmonimlar insoniyatning olam haqidagi tasavvurlarini, milliy madaniyatini va mifologik qarashlarini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi. Tadqiqot davomida osmon jismlarining nomlari bilan bog'liq metaforik va ramziy ma'nolar, ularning badiiy adabiyot hamda kundalik nutqdagi qo'llanilishi o'rganildi.

Kirish. Til inson tafakkuri va madaniyatining asosiy ifodachisi hisoblanadi. Har bir xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va tarixiy tajribasi til birliklarida o'z aksini topadi. Kosmonimlar, ya'ni osmon jismlari nomlari bilan bog'liq birliklar ham insoniyatning qadimiy tasavvurlari va koinot haqidagi qarashlarini ifodalovchi muhim lingvistik hodisalardan biridir. Qadim zamonlardan buyon inson osmon jismlariga alohida ma'no yuklagan. Quyosh, oy, yulduz va sayyoralar nafaqat astronomik obyekt sifatida, balki ramziy va mifologik timsol sifatida ham talqin qilingan. O'zbek va ingliz tillarida kosmonimlar ko'plab iboralar, maqollar, metaforalar va badiiy tasvirlarda uchraydi.

Adabiyotlar sharhi. Kosmonimlar va ularning semantik xususiyatlari ko'plab tilshunoslar tomonidan tadqiq qilingan. Kognitiv tilshunoslikda G. Lakoff va M. Johnson metafora nazariyasi orqali inson tafakkurining obrazli xarakterini izohlab berganlar. Ularning fikriga ko'ra, inson abstrakt tushunchalarni aniq va sezilarli obyektlar orqali anglaydi. Lingvokulturologik tadqiqotlarda V. N. Teliya, Yu. D. Apresyan va boshqa olimlar til birliklarining milliy-madaniy mazmunini o'rganishgan. Ularning tadqiqotlarida kosmonimlar xalqning mifologik tasavvurlari va tarixiy ongini aks ettiruvchi vosita sifatida talqin etiladi.

O'zbek tilshunosligida ham kosmonimlarning semantik va poetik xususiyatlari yuzasidan tadqiqotlar olib borilgan. Ayniqsa, folklor, maqollar va badiiy matnlardagi osmon jismlari bilan bog'liq obrazlar xalqning estetik qarashlarini yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama va natijalar. Kosmonim termini yunoncha "kosmos" va "onyma" so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, osmon jismlari nomlarini bildiradi. Kosmonimlarga quyidagilar kiradi: *quyosh, oy, yulduz, sayyoralar, galaktikalar.*

O'zbek tilida kosmonimlar ko'pincha go'zallik, baxt, yorug'lik va ezgulik timsoli sifatida ishlatiladi.

*"Oydek yuz" — go'zallik ramzi.
"Yulduzi baland" — omdali inson.*

“Quyoshdek porlamoq” — mashhurlik va ulugʻlik belgisi.

Oʻzbek xalq ogʻzaki ijodida oy va yulduz obrazlari sevgi, sadoqat va orzular bilan bogʻliq holda tasvirlanadi. Ayniqsa, Sharq poetikasida oy maʼshuqaning goʻzalligini ifodalovchi asosiy poetik timsollardan biridir.

Ingliz tilida kosmonimlar metaforik va idiomatik maʼnolarda keng qoʻllaniladi.

“Reach for the stars” — katta maqsad sari intilish.

“Once in a blue moon” — juda kam uchraydigan holat.

“Sunshine” — quvonch va iliqlik timsoli.

Kosmonimlarning asosiy kognitiv xususiyati shundaki, ular insonning abstrakt tushunchalarni obrazli tarzda idrok etishiga yordam beradi. Inson osmon jismlarining fizik xususiyatlarini hissiy va ijtimoiy tushunchalar bilan bogʻlaydi.

Quyosh — hayot va energiya manbai.

Oy — sokinlik va romantika timsoli.

Yulduz — orzu va muvaffaqiyat belgisi.

Har ikki tilda ham kosmonimlar ijobiy maʼnolarda qoʻllanadi. Ayniqsa, quyosh va yulduz obrazlari yorugʻlik, ezgulik va muvaffaqiyat bilan bogʻliq. Farqli jihatlar esa madaniy va tarixiy omillar bilan izohlanadi. Oʻzbek tilida oy koʻproq goʻzallik va sevgi timsoli boʻlsa, ingliz tilida u sirli yoki noodatiy holatlarni ham ifodalaydi.

Xulosa. Kosmonimlar oʻzbek va ingliz tillarining muhim semantik hamda madaniy qatlamini tashkil etadi. Ular insoniyatning koinot haqidagi tasavvurlari, mifologik qarashlari va estetik ideallarini aks ettiradi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, kosmonimlar til va tafakkur oʻrtasidagi uzviy bogʻliqlikni ifodalovchi muhim vositalardan biridir.

Oʻzbek va ingliz tillaridagi kosmonimlarning ramziy maʼnolari umumiy insoniy tajribaga asoslangan boʻlsa-da, ularning talqinida milliy madaniyat va tarixiy taraqqiyotning oʻziga xos taʼsiri mavjud. Shu sababli kosmonimlarni oʻrganish lingvokulturologiya, semantika va kognitiv tilshunoslik uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Lakoff, G., & Johnson, M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
2. Teliya, V. N. *Russian Phraseology*. Moscow: Nauka, 1996.
3. Apresyan, Yu. D. *Selected Works on Linguistics and Semantics*. Moscow, 1995.
4. Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 2003.
5. Kovecses, Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford University Press, 2002.
6. Safarov, Sh. *Kognitiv tilshunoslik asoslari*. Toshkent, 2006.
7. Yoʻldoshev, B. *Hozirgi oʻzbek tilida badiiy tasvir vositalari*. Toshkent, 1998.
8. Evans, V., & Green, M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh University Press, 2006.
9. Rahmatullayev, Sh. *Oʻzbek tilining izohli frazeologik lugʻati*. Toshkent, 1978.